

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta "Hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt yritysten välisessä elintarvike- ja non-food-toimitusketjussa Euroopassa (vihreä kirja)"

COM(2013) 37 final

(2013/C 327/06)

Esittelijä: **Igor ŠARMÍR**

Euroopan komissio päätti 18. maaliskuuta 2013 Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 304 artiklan nojalla pyytää Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunnon aiheesta

Hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt yritysten välisessä elintarvike- ja non-food-toimitusketjussa Euroopassa (vihreä kirja)

COM(2013) 37 final.

Asian valmistelusta vastannut "yhtenäismarkkinat, tuotanto ja kulutus" -erityisjaosto antoi lausuntonsa 27. kesäkuuta 2013.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitea hyväksyi 10.–11. heinäkuuta 2013 pitämässään 491. täysistunnossa (heinäkuun 11. päivän kokouksessa) seuraavan lausunnon. Äänestyksessä annettiin 140 ääntä puolesta ja 1 vastaan 9:n pidättyessä äänestämästä.

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 ETSK panee merkille komission julkaiseman vihreän kirjan ja katsoo, että se kuvastaa myönteistä ja merkittävää muutosta komission lähestymistavassa hyvän kauppatavan vastaisiin käytäntöihin nähden.

1.2 ETSK katsoo, että hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen soveltaminen on paitsi "hyvän tavan vastaista" ja "epäeettistä", myös perustavanlaatuisen oikeudellisten periaatteiden sekä tarjonta- ja kysyntäpuolen edun vastaista. Koska ne tarkoittavat itse asiassa merkittävästi vahvemman markkina-aseman väärinkäyttöä, komitea suosittaa, että käytetään termiä *abusive trade practices*, joka on yleisesti käytössä esimerkiksi ranskassa ja englannissa.

1.3 Komitea katsoo nykyään laajalle ja syvälle levinneiden hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen olevan pääasiassa tuloista viime vuosikymmenien aikana tapahtuneista fuusioista ja yrityskaupoista.

1.4 Komitea katsoo, että elintarvikeketjun toiminnan parantamista käsittelevän korkean tason foorumin tähänastiset tulokset ovat liian epäselviä ja ehdotetut lähestymistavat riittämättömiä ratkaisemaan hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen ongelman. Komitea kehottaa komissiota siksi laatimaan lisäaloitteita.

1.5 Vaikka ETSK:n mielestä ei ole epäilystäkään siitä, etteikö hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä voitaisi hyödyntää missä tahansa sopimussuhteissa, komitea on vakuuttunut siitä, että ongelma on erityisen vakava suurten valintamyymälöiden sekä

maatalous- ja elintarvikealalla toimivien pk-yritysten välisissä kauppa-suhteissa. Niissä ilmenevien väärinkäytösten muotoja ja tapausten kaltaisia vakavuusasteita ei muualta löydy.

1.6 ETSK on erityisen mielissään siitä, että komissio epäilee vihreässä kirjassaan sitä, onko aito sopimusvapaus mahdollista silloin, kun suhteet ovat hyvin epätasa-arvoiset. ETSK on tästä samaa mieltä.

1.7 Komitea katsoo, että komissio kuvaa vihreässä kirjassaan varsin onnistuneesti hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen perusluonnetta ja niiden päätyyppejä. Komitea on kuitenkin varkaasti sitä mieltä, että komission tulisi laatia yhtenäinen määritelmä hyvän kauppatavan vastaisille käytännöille samaan tapaan, kuin jo tehdään direktiivissä 2005/29/EY, sillä käytännöt, joihin vihreässä kirjassa viitataan, muistuttavat jossain määrin "harhaanjohtavia markkinointikäytänteitä" ⁽¹⁾.

1.8 Hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt ovat entistäkin merkityksellisempiä "pelon ilmapiirissä", jossa heikompi sopimusosapuoli pelkää menettävänsä vahvemman osapuolen asiakkaana. Näin tapahtuu etenkin silloin, kun suuret jälleenmyyjät asettavat toimittajansa luvattoman paineen alaisiksi ja/tai siirtävät liian korkeat hinnat vähittäiskauppiaille ja siten kuluttajille.

1.9 ETSK:n mielestä hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen seuraukset eivät rajoitu vain yritysten välisiin kauppoihin, eivätkä ne vaikuta vain heikompiin sopimusosapuoliin. Myös kuluttajat ovat uhreja, samoin kuin kansalliset taloudelliset intressit. Tätä tosiseikkaa ei vihreässä kirjassa tuoda riittävästi esiin.

⁽¹⁾ Ks. ETSK:n lausunto "Harhaanjohtavat markkinointikäytännöt" (EUVL C 271 19.09.2013, s. 61-65).

1.10 ETSK katsoo, että useissa jäsenvaltioissa käyttöön otettu lainsäädäntö, jolla pyritään estämään hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä, on osoitus siitä, että asioiden nykytilaa ei voida hyväksyä. Vaikka nämä lait eivät eri syistä ole tuottaneet tyydyttäviä tuloksia, olisi väärin sanoa, että mitään ei ole saavutettu. Esimerkkejä onnistumisista ovat etujen jakautumista koskevan avoimuuden lisääntyminen sekä kaikkein räikeimpien kiristyskäytäntöjen lakkauttaminen.

1.11 Vaikka ETSK:lla ei ole syytä uskoa, että se, että jäsenvaltiot ovat ottaneet käyttöön kyseistä lainsäädäntöä, estäisi tavaroiden vapaata liikkuvuutta EU:n alueella, joitain rajoitteita saattaa ilmetä. Yksikään näistä laeista ei kuitenkaan ole protektionistinen luonteeltaan, ja niitä sovelletaan samalla tavoin sekä kotimaisiin että toisista jäsenvaltioista peräisin oleviin yrityksiin.

1.12 ETSK suosittaa, että kun pohditaan, kuinka hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen ongelmaan voitaisiin etsiä lisäratkaisuja, pohdinnat aloitetaan sopimusvapauden puutteesta eräissä suhteissa.

1.13 ETSK suosittaa, että tulevaisuudessa, joilla pyritään puuttamaan epätasa-arvoisiin kauppasuhteisiin, otetaan huomioon "pelkotehjän" olemassaolo. On tarpeen taata sopimuspuolten välittämätön tasa-arvo, jotta niiden suhteissa vallitsi tasapuolisuus. Tästä syystä hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskevan lainsäädännön päätavoitteena ei voi yksinomaan ja ensisijaisesti olla heikomman sopimusosapuolen, vaan pikemminkin kansallisen taloudellisen edun suojeleminen. Tämä tarkoittaisi esimerkiksi, että elintarvikkeiden toimittajien, joita asia koskee, ei tarvitsisi aktiivisesti osallistua hallinnollisiin ja oikeudellisiin menettelyihin.

1.14 ETSK kehottaa komissiota tekemään lainsäädäntöehdotuksia hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen kieltämiseksi. Lainsäädännön tulisi pohjautua ohjeelliseen luetteloon tyyppisimmistä käytännöistä, joita vahvemmat sopimusosapuolet käyttävät siirtääkseen omat normaalit kustannuksensa ja riskinsä heikomman osapuolen kannettavaksi.

1.15 ETSK kehottaa komissiota yhdessä jäsenvaltioiden kilpailuviranomaisten kanssa uudistamaan viime vuosikymmenten aikana kertyneen konkreettisen kokemuksen pohjalta radikaalisti nykyisiä – ilmeisen vanhentuneita – kilpailusääntöjä niin, että niiden avulla edistetään reilua kilpailua myös vaihtamalla alaa koskevia asiaankuuluvia tietoja tasapuolisesti siten, että kyetään havaitsemaan kaikki tosiasiallisesti määrävässä asemassa olevat.

2. Johdanto

2.1 Vihreässä kirjassa erotellaan toisistaan elintarvikkeiden ja muiden tuotteiden tarjonta- ja jakeluketjut, mikä on aivan perusteltua, sillä ensin mainituilla on omat erityispiirteensä muihin tuotteisiin verrattuna.

2.2 Tarjonta- ja jakeluketjuun kuuluvien yritysten asema on vakiintunut huomattavasti kahden viime vuosikymmenen aikana, mikä on todellisuudessa johtanut oligopolien syntyyn. Elintarvikkeiden tarjonta- ja jakeluketjussa tämä koskee erityisesti vähittäiskauppaa, jonkin verran vähemmän jalostusteollisuutta ja kaikkein vähiten maataloustuotteiden alkutuotantoa. Tämä on johtanut huomattavaan epätasapainoon elintarvikeketjussa, sillä oligopoleilla on valtava neuvotteluvoima verrattuna kaupakumppaneihinsa, joiden rakenne on paljon hajanaisempi.

2.3 ETSK on vakuuttunut siitä, että tästä aiheutunut rakenteellinen epätasapaino on jossain tapauksissa johtanut hyvän kauppatavan vastaisiin käytäntöihin ja että nämä käytännöt eivät usein ole pelkästään epärehellisiä, vilpillisiä ja eettisesti kyseenalaisia, vaan myös yleisten oikeusperiaatteiden vastaisia.

2.4 Vihreässä kirjassa väitetään virheellisesti, että hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä keskusteltiin EU:n tasolla ensimmäisen kerran vasta vuonna 2009. Tällöin ne olivat ensimmäistä kertaa mukana Euroopan komission virallisessa työohjelmassa. Euroopan talous- ja sosiaalikomitea antoi kuitenkin jo vuonna 2005 – jolloin hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt olivat vielä arka aihe – tärkeän lausunnon⁽²⁾, jossa korostettiin ja kritisoitiin monia kielteisiä näkökohtia vähittäismyymintiketjujen toiminnassa. Olisi mainittava myös vuonna 2007 esitetyn kirjallisen kannanoton "Euroopan unionissa toimivien suurten supermarkettien vallan väärinkäytön tutkimiseen ja tilanteen korjaamiseen"⁽³⁾ merkittävä rooli. Siinä kehoitettiin suoraan Euroopan komissiota ryhtymään tarvittaviin toimiin tilanteen korjaamiseksi.

2.5 ETSK katsoo, että elintarvikeketjun toiminnan parantamista käsittelevän korkean tason foorumin tähänastiset tulokset ovat jossain määrin epävarmoja, sillä ehdotetussa hyvien käytäntöiden soveltamista koskevassa kehityksessä ei ole päästy sopimukseen hyvän kauppatavan vastaisiin käytäntöihin puuttumisesta. Tätä on pahoitellut muun muassa kolme Euroopan komission jäsentä⁽⁴⁾.

2.6 Euroopan kilpailuviranomaisten verkoston raportti vahvistaa, että hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä esiintyy yleisesti etenkin elintarvikealalla. Tämä on linjassa ETSK:n näkemyksen kanssa, jonka mukaan suurten valintamyymälöiden vahvemman markkina-aseman väärinkäyttö elintarvikkeita tuotaviin ja jalostaviin pk-yrityksiin nähden on astetta vakavampi ongelma kuin muissa sopimusosapuolissa. Tästä kertoo myös se, että vuosien ajan ainoastaan nämä elintarvikkeita suurille vähittäismyymintiketjuille toimittavat tahot ovat valittaneet asiasta.

⁽²⁾ EUVL C 255, 14.10.2005, s. 44.

⁽³⁾ 0088/2007. Kirjallinen kannanotto "Euroopan unionissa toimivien suurten supermarkettien vallan väärinkäytön tutkimiseen ja tilanteen korjaamiseen".

⁽⁴⁾ Euroopan komission lehdistötiedote, Bryssel 5. joulukuuta 2012: *Improving the functioning of the food supply chain*.

2.7 ETSK panee merkille komission toteamuksen, jonka mukaan hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt ovat vahingollisia koko EU:n taloudelle eivätkä pelkästään kahden yrityksen välisille sopimussuhteille.

3. Hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen määritelmä

3.1 Hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen käsite

3.1.1 Tähän mennessä ei ole virallisesti kyseenalaistettu sopimusvapauden olemassaoloa kauppasuhteissa – ei edes suurten valintamyymälöiden ja elintarvikkeita tuottavien pk-yritysten välillä. Tämä sopimusvapaus on ollut yksi tärkeimmistä perusteista, joita sekä suuret valintamyymälät että viranomaiset ovat esittäneet hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen sääntelyä vastaan, sillä sen on väitetty rajoittavan kyseistä vapautta. ETSK:n mielestä on hyvin merkittävää, että vihreässä kirjassa on hylätty tämä näkemys. Siinä tunnustetaan selkeästi, että aito sopimusvapaus puuttuu silloin, kun kahden sopimuskumppanin taloudellisten voimavarojen välillä vallitsee suuri epätasapaino.

3.1.2 Euroopan talous- ja sosiaalikomitean mielestä sopimusvapauden puuttumisen tunnustaminen on ehdoton edellytys sille, että tarjonta- ja jakeluverkon epätasapainoisuudesta johtuviin ongelmiin voidaan löytää kattavia ratkaisuja ennen kaikkea elintarvikkeiden kohdalla.

3.1.3 Tässä vihreän kirjan osiossa Euroopan komissio kuvaa varsin onnistuneesti hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen perusluonnetta ja niiden päätyyppejä. Varsinkin suurten valintamyymälöiden ja elintarvikkeiden toimittajien välisissä suhteissa heikommalla osapuolella ei ole todellisia vaihtoehtoja, koska markkinoilla on vain vähän merkittäviä asiakkaita ja ennen kaikkea ne kaikki kohtelevat toimittajia hyvin samalla tavalla.

3.1.4 Useat vihreässä kirjassa mainitut esimerkit hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä paljastavat, että jotkut ostajat ovat valmiita turvautumaan mihin tahansa keinoihin saavuttaakseen ylimääräisiä ja täysin epäoikeutettuja etuja toisen osapuolen kustannuksella. Yksi tapa on maksujen periminen fiktiivisistä palveluista tai palveluista, joita toinen osapuoli ei ole pyytänyt ja jotka ovat sille arvottomia.

3.1.5 ETSK vastaa seuraavalla tavalla tässä vihreän kirjan osiossa esitettyihin kysymyksiin:

— Kysymys 1: ETSK:n mielestä vihreässä kirjassa tulisi esittää määritelmä hyvän kauppatavan vastaisille käytännöille samaan tapaan, kuin jo tehdään direktiivissä 2005/29/EY. Komitea on kuitenkin yhtä mieltä tekijöistä ja parametreista, jotka vihreän kirjan mukaan ovat ominaisia hyvän kauppatavan vastaisille käytännöille.

— Kysymys 3: Hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen käsitettä ei pitäisi rajata sopimusneuvotteluihin, vaan sen tulisi kattaa kauppasuhteen koko kesto.

— Kysymys 4: Teoriassa hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä voi esiintyä missä tahansa tarjonta- ja jakeluketjun vaiheessa, mutta todellisuudessa niitä esiintyy ainoastaan edellä käsitellyssä muodossa, eli suurten valintamyymälöiden sekä elintarvikkeita tuottavien ja jalostavien pk-yritysten välisissä suhteissa. Ei esimerkiksi ole viitteitä siitä, että monikansalliset elintarvikealan yritykset, jotka ovat myös oligopoleja, perisivät toimittajiltaan maksuja tuotteiden ottamisesta valikoimaan tai fiktiivisistä palveluista. Olisi kuitenkin aiheellista mainita myös tapauksia, joissa monikansalliset elintarvikealan yritykset asettavat (haluamiensa) tuotteiden toimituksen ehdoksi sen, ettei vastaavia tuotteita hankita niiden kilpailijoilta.

— "Pelkoteikijä" on yleinen etenkin vähittäismyyntiketjujen ja elintarvikkeita tuottavien pk-yritysten välisissä suhteissa. Sen taustalla on suora tai epäsuora uhka kaupankäynnin lopettamisesta toimittajan kanssa ja siitä tälle aiheutuvat vakavat taloudelliset vaikeudet. Pelkoteikijä on otettava huomioon kaikissa hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen sääntelyyn kohdistuvissa toimissa, sillä sen vuoksi ei voida olettaa, että toimittaja tekisi valituksen tai edes suostuisi todistajaksi hallinnollisten ja oikeudellisten menettelyiden yhteydessä.

3.2 Esimerkkejä hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä

3.2.1 ETSK on tyytyväinen siihen, että Euroopan komissio hyödyntää tässä yhteydessä kansallisten kilpailuviranomaisten antamia tietoja. Mainittujen esimerkkien lisäksi komitea suosittaa yhteistyötä Ranskan ja Tšekin viranomaisten kanssa, sillä niillä on välitöntä kokemusta kansallisen, hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskevan lainsäädännön täytäntöönpanosta. Monopoliin torjunnasta vastaavilla viranomaisilla on tutkimustensa yhteydessä oikeus perehtyä kirjanpitoaineistoon (sopimukset, laskut, tilioitteet jne.), joka voi suoraan osoittaa hyvän kauppatavan vastaiset käytännöt.

3.2.2 Nämä Yhdistyneen kuningaskunnan, Espanjan ja Irlannin kilpailuviranomaisten tarjoamat esimerkit osoittavat, että on harhaanjohtavaa pitää monia käytettyjä keinoja ainoastaan "epäeettisinä", sillä ne ovat räikeästi lain ulkopuolella (etenkin silloin, kun kyseessä on "kiusaaminen ja pelottelu").

3.3 Hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen mahdolliset vaikutukset

3.3.1 Vahvemman osapuolen käyttämistä hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä heikompaa osapuolta kohtaan aiheutuu kiistattomia haittoja, joiden looginen seuraus on tuotantoon kohdistuvien investointien ja innovoinnin tukahtuminen. Vaikutusta kuluttajiin ei kuitenkaan ETSK:n mielestä ole tuotu riittävästi esille, sillä seuraukset eivät rajoitu pelkästään innovoinnin estymiseen. Tässä osiossa ei kuitenkaan käsitellä lainkaan kansallisiin taloudellisiin etuihin kohdistuvaa uhkaa, joka mainitaan aiemmin vihreässä kirjassa. Uhka on selkein Keski- ja Itä-Euroopan maissa, joissa suuret valintamyymälät ovat kokonaan muissa jäsenvaltioissa sijaitsevien yritysten omistuksessa. Koska kotimaiset tuottajat – joista valtaosa on pk-yrityksiä – eivät pysty täyttämään ehtoja, jotka ovat usein kohtuuttomia, koko maatalous- ja elintarvikeala näillä alueilla on vaarassa romahtaa,

ja perinteisesti elintarviketuotannon osalta omavaraiset maat ovat suurelta osin menettäneet elintarviketurvansa. Kotimainen tuotanto on korvattu tuontituotteilla, jotka ovat laadultaan usein hyvin arveluttavia.

3.3.2 ETSK vastaa seuraavalla tavalla tässä vihreän kirjan osiossa esitettyihin kysymyksiin:

- Kysymys 6: Hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä esiintyy säännöllisesti päivittäisissä kauppasuhteissa ja niitä harjoittavat erityisesti suuret valintamyymälät.
- Kysymys 7: Muiden tuotteiden kuin elintarvikkeiden toimittajat kärsivät ilmeisesti huomattavasti vähemmän vähittäismyyntiketjujen hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä. Tämä johtuu luultavasti siitä, että ne ovat vähemmän riippuvaisia suurista vähittäiskaupan verkostoista, sillä esimerkiksi lelujen, urheilutarvikkeiden tai vaatteiden toimittajilla on huomattavasti enemmän mahdollisia ostajia kuin elintarvikkeiden tuottajilla. Hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä ilmenee franchise-liikesuhteissa sekä elintarvike- että non-food-vähittäiskaupan alalla, missä on perimmältään samoja ongelmia kuin ne, joita kuvataan elintarvikkeiden toimitusketjua käsittelevässä lausunnossa. Niissäkin on kyse samantyyppisestä epätasa-arvoisesta suhteesta vahvan osapuolen (franchise-sopimuksen antajan / omistajaketjun) ja huomattavasti heikommassa asemassa olevan osapuolen (franchise-sopimusyrittäjän) välillä, jossa saman lähtökohdan vuoksi ei ole sopimus(neuvottelu)vapautta. Franchise-yrittäjä hyväksyy liittymissopimuksen franchise-sopimuksen antajan määräämin ehdoin. Hänellä ei ole muuta vaihtoehtoa, mikäli hän haluaa sopimuksen solmia. Esitetyt huomiot pelkotekijästä, jakelijalle (franchise-sopimuksen antajalle) kuuluvien kustannusten veloittamisesta toimittajalta (franchise-sopimusyrittäjältä) ilman tälle kertyvää vastaavaa hyötyä tai lisäarvoa, koskevat myös franchise-liikesuhteita. Sopimuksen voimaolon aikana franchise-sopimuksen antaja määrää usein yksipuolisesti muutoksia tehtyihin päätöksiin "ohjeiden muodossa" eli sopimuksen ulkopuolelta.
- Kysymys 8: Hyvän kauppatavan vastaisilla käytännöillä on suuri vaikutus maatalous- ja elintarvikealan pk-yritysten investointi- ja innovointikykyyn. Riippuvuus pienestä ostajajoukosta ja tästä aiheutuva epävarmuus johtavat siihen, että yleistä etua – esim. ympäristöä, työoloja, eläinten hyvinvointia ja ilmastoa – tukevat investoinnit jäävät pienemmiksi.
- Kysymys 9: Yritysten välisten hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen vaikutusta kuluttajiin on tarkasteltu yksityiskohtaisesti erityisessä tutkimuksessa⁽⁵⁾. Nykyinen järjestelmä on

vahingollinen kuluttajille erityisesti pitkällä aikavälillä, kun kestäväällä pohjalla olevaan tuotantoon ja innovointiin ei tehdä investointeja. Niin ikään pitkällä aikavälillä kuluttajat kärsivät markkinoiden häiriöistä useilla aloilla, kuten ympäristö, ilmasto, työolot ja eläinten hyvinvointi. Tämän estämiseksi komitea pitää hyväksyttävänä, että kuluttajat olisivat valmiita maksamaan ruoasta hieman enemmän, sillä vähittäismyyntiketjujen välinen kilpailu perustuu tällä hetkellä ainoastaan alhaisimpiin mahdollisiin kuluttajahintoihin kaiken muun kustannuksella.

- Kysymys 10: Hyvän kauppatavan vastaisilla käytännöillä on epäilemättä kielteinen vaikutus sisämarkkinoiden toimintaan, sillä ne rajoittavat huomattavasti pienten ja keskisuurten toimijoiden mahdollisuuksia pärjätä. Todellisuudessa suuret vähittäismyyjät päättävät, mitä missäkin myydään, eikä kriteerinä monissa tapauksissa ole paras vastine rahalle vaan usein suurempi "tahto" tai "valmius" hyväksyä hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä.

4. Hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskeva lainsäädäntö

4.1 Jäsenvaltioiden ja EU:n nykyisen lainsäädännön analyysistä ilmenee kaksi seikkaa. Ensinnäkin nykyisin on yleisesti tunnettu ja kiistämätön tosiasia, että eräät vahvat talouden toimijat soveltavat hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä. Useiden jäsenvaltioiden asianomaiset viranomaiset ovat tulleet siihen johtopäätökseen, että nykytilanne edellyttää sääntelytoimia.

4.2 Hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen nykyinen levinneisyys etenkin suurten vähittäismyyntiketjujen ja elintarvikkeiden tuottajien välillä osoittaa ennen kaikkea, miten vanhentunutta kilpailulainsäädäntö on. Tietyt tällaiset käytännöt korostavat kilpailuympäristön vakavaa väärentyneisyyttä ja sellaisten todellisten määräävien markkina-asemien olemassaoloa, joihin monopoleja koskevalla nykyisellä lainsäädännöllä ei pystytä puuttumaan.

4.3 Kilpailulainsäädännön tarkistamisen lisäksi ETSK pitää täysin oikeutettuna tiettyjen erikseen määriteltyjen käytäntöjen kieltämistä EU:ssa, jotta siten voidaan toteuttaa hajanaisen oikeudellisen ympäristön tarpeellinen yhdenmukaistaminen. Hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen sääntelyn ja monopoleja koskevan lainsäädännön tarkistuksen välillä on kuitenkin oltava looginen yhteys, jotta voidaan varmistaa, että seuraamuksia langetetaan ainoastaan niille, jotka ovat kyseisiä käytäntöjä sisältävien sopimusten loogisia alkuunpanijoita, eli määräävässä markkina-asemassa oleville.

4.4 Jotta kyseinen yhdenmukainen sääntely olisi tuloksekasta, siinä on otettava huomioon listalta poistamisen uhka ja siitä johtuva heikompien sopimusosapuolien, etenkin suurille valintamyymälöille tavaraa toimittavien pk-yritysten, heikot valitusmahdollisuudet. Sääntelyn on oltava sellaista, että sillä voidaan puuttua muuhunkin kuin pelkästään yritysten välisiin suhteisiin.

⁽⁵⁾ Consumers International, *The relationship between supermarkets and suppliers: What are the implications for consumers?*, 2012.

4.5 Vielä vastausta vailla oleviin vihreän kirjan asianomaisessa osiossa esitettyihin kysymyksiin ETSK vastaa seuraavalla tavalla:

- Kysymys 11: Eräissä jäsenvaltioissa hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskeva lainsäädäntö ei ole toistaiseksi tuottanut tyydyttäviä tuloksia. Synnä tähän on ETSK:n mukaan osittain se, että suurin osa kyseisestä lainsäädännöstä on otettu käyttöön vasta melko äskettäin (Italiassa, Slovakiassa, Tšekissä, Unkarissa ja Romaniassa), mutta myös se, että lainsäädännön oikeudellisena perustana ei ollut nimenomaisesti sopimusvapauden puuttuminen, vaikka hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen olemassaolon tunnustaminen juuri viittaa siihen, että sopimusvapauden osalta asiat eivät ole aivan kohdallaan. Olisi kuitenkin väärin väittää, että kyseisillä säännöksillä ei ole saavutettu mitään. Maissa, joissa ne on otettu käyttöön, törkeänlaatuista sopimusehtoja ei enää sovelleta, ja suuret valintamyymälät joutuvat turvautumaan mutkikkaampiin menettelyihin halutessaan varmistaa edut, joihin ne eivät ole oikeutettuja. Parhaiten on edistytty Ranskassa, jossa lainsäädännön asettama paine ja täytäntöönpanotoimet ovat pudottaneet ns. toimittajahyvitykset hyväksyttävälle tasolle (10–15 prosenttia aiemman 50–60 prosentin sijaan) ⁽⁶⁾. Tuloksena on huomattavasti parempi edun jakautumista koskeva avoimuus elintarvikeketjun sisällä.
- Kysymys 12: Se, miten kiire erityisen säädöksen käyttöönotolla on, riippuu mm. hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen yleisyydestä, mutta se vaihtelee maittain. Tilanteet ovat erilaisia eteläisessä Euroopassa, Keski- ja Itä-Euroopan maissa ja Euroopan pohjoisosissa. Kullakin alueella vallitsee hieman erilainen oikeuskulttuuri ja -perinne. Sen vuoksi joillakin mailla on jo ennestään sääntely- (tai itsesääntely-)kehys ja toisilla ei.
- Kysymys 14: ETSK on vakuuttunut siitä, että uudet yhdenmukaistamistoimet tulisi toteuttaa EU:n tasolla (ks. kohdat 4.2, 4.3 ja 4.4).
- Kysymys 15: Tietty sääntelyn myönteinen vaikutus on jo ilmeinen (ks. edellä). Lainsäädännön käyttöönottoon tällä alalla liittyy eräitä huolestuttavia seikkoja, mutta ne liittyvät olettamukseen sopimusvapaudesta. Koska sopimusvapaus puheena olevissa sopimussuhteissa on käytännössä olematon, näille huolille ei ole perustetta.

5. Hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskevien sääntöjen täytäntöönpano

5.1 Kansallisen tason täytäntöönpanojärjestelmät

5.1.1 ETSK jakaa Euroopan komission näkemyksen, jonka mukaan nykyiset kansallisella tasolla toteutetut mekanismit hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen torjumiseksi ovat yleisesti riittämättömiä. Tämä johtuu pääasiassa siitä, että niissä ei oteta huomioon tietynlaista pelon ilmapiiriä, joka johtuu todellisen sopimusvapauden puuttumisesta ja listalta poistamisen uhasta. Näihin ongelmiin on toistaiseksi puututtu parhaiten

Ranskassa, missä valvontaviranomainen voi toimia epävirallisten tietojen perusteella ja oma-aloitteisesti. Hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen poistaminen perustuu myös kansallisen taloudellisen edun suojeluun eikä ainoastaan heikomman osapuolen suojeluun.

5.1.2 Vain osassa jäsenvaltioita torjutaan epäreiluja sopimuskäytäntöjä lainsäädännöllisin toimin. Lisäksi yksittäisten lakien välillä on varsin huomattavia eroja. Molemmat seikat muodostavat epäilemättä eräänlaisen esteen rajatylittävälle kaupalle (kysymys 16).

5.1.3 ETSK:n mielestä ainoa järkevä yhteinen lähestymistapa, jolla puututaan sovellettavan lainsäädännön eroista johtuviin haittavaikutuksiin, olisi hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä koskevan lainsäädännön yhdenmukaistaminen.

5.2 EU:n tason täytäntöönpanojärjestelmät

5.2.1 ETSK on yhtä mieltä komission kanssa siitä, että tällä hetkellä EU:n tasolla ei ole erityistä mekanismia hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen torjumiseksi. Komitea on myös vakuuttunut siitä, että pelkotekijän voittamiseksi kansallisille viranomaisille olisi annettava valtuudet toimia tällä alalla oma-aloitteisesti, vastaanottaa nimettömiä tai epävirallisia valituksia sekä määrätä sanktioita (kysymys 18).

6. Hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen tyypit

6.1 ETSK on yhtä mieltä siitä, että hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä esiintyy sekä elintarvike- että non-food-toimintaketjussa, mutta komitea katsoo edellä esitetyn mukaisesti, että tilanne on pahin suurvalintamyymälöiden ja tuotannosta vastaavien pk-yritysten välisissä suhteissa.

6.2 Kun kyse on tuotteiden ottamisesta valikoimiin, ei ole lainkaan selvää, minkälaisen vastineen mahdollinen toimittaja saa maksamalleen summalle. Useimmissa tapauksissa tämä maksu – joka on kaikkien kauppasuhteiden välttämätön perusedellytys – ei takaa toimittajalle, että ostaja todella ottaa vastaan kyseiset hyödykkeet eikä pudota niitä valikoimasta ilman syytä.

6.3 Ns. ostokatteet kuuluvat nykyään suurten vähittäismyyntiketjujen vakiintuneisiin käytäntöihin. ETSK:n mielestä niiden yleinen hyöty on vähintäänkin kyseenalainen. Ensinnäkin ostokatteet kuvastavat sen hetkisen hallitsevan aseman väärinkäyttöä, sillä niiden taakse kätkeytyy usein pyytämättömiä ja fiktiivisiä palveluita. Toiseksi ne aiheuttavat huomattavaa avoimuuden puutetta edun jakautumisen osalta. Ostokatteiden olemassaolo merkitsee sitä, että toimittajien (ja ulkopuolisten tarkkailijoiden) on hyvin vaikeaa arvioida, kuinka paljon ne ovat todella maksaneet toimitetuista hyödykkeistä. Todellisuudessa hyödykkeiden toimittamisen ehtona on, että toimittaja hyväksyy myyjän tarjoamat palvelut. ETSK:n mielestä maksut myyjän tarjoamista todellisista ja oikeutetuista palveluista olisi sisällytettävä elintarvikkeiden ostohintaan.

⁽⁶⁾ Tiedot saatu kilpailusta, kulutuksesta ja petostentorjunnasta vastaavalta Ranskan hallinnon pääosastolta.

6.4 Vielä vastausta vailla oleviin vihreän kirjan asianomaisessa osiossa esitettyihin kysymyksiin ETSK vastaa seuraavalla tavalla:

- Kysymys 19: Komitea lisäisi hyvän kauppatavan vastaisten käytäntöjen luetteloon maksut fiktiivisistä ja pyytämättömistä palveluista, kohtuuttoman korkeat maksut tosiasiallisesti tarjotuista palveluista sekä liiketaloudellisten riskien ja markkinointikustannusten siirtämisen toimittajalle.
- Kysymys 20: Luettelo hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä on edellytys niiden torjumiselle. Sitä olisi luonnollisesti ajantasaistettava säännöllisesti. Pelkät listat eivät kuitenkaan riitä. Hyvän kauppatavan vastaisista käytännöistä tarvitaan riittävän laaja määritelmä, joka kattaa kaikki sellaiset tapaukset, jotka eivät täytä "hyvän liiketoiminnan" yleistä määritelmää "kunniallisen menettelyn", "sopimussuhteen tasapainon" ja liiketoiminnan yleisten sääntöjen osalta kyseisillä talouden aloilla.
- Kysymys 21: ETSK:n mielestä toimitusketjun kaikkien osapuolten olisi vastattava omista luonnollisista kustannuksistaan ja riskeistään, jotta kokonaismarginaali jakautuu oikeudenmukaisesti. Toisin sanoen tuottajan tulisi vastata tuotantoon liittyvistä kustannuksista ja riskeistä ja myyjän niistä, jotka liittyvät myyntiin.
- Kysymys 23: ETSK:n mielestä hyvän kauppatavan mukaiset käytännöt olisi kirjattava EU:n tasolla laadittavaan kehykseen.
- Kysymys 24: ETSK on vakuuttunut siitä, että EU:n tasolla olisi hyväksyttävä oikeudellisesti sitova väline, kuten asetus.
- Kysymys 25: ETSK:n mielestä vihreässä kirjassa ei arvioida riittävästi liikeyritysten välisten hyvän kauppatavan mukaisen käytäntöjen vaikutusta kuluttajiin ja kansalliseen taloudelliseen etuun.

Bryssel 11. heinäkuuta 2013

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja*
Henri MALOSSE

LIITE

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausuntoon

Käsittelyssä hylättiin seuraava muutosehdotus, joka sai äänestyksessä tukeen vähintään neljänneksen annetuista äänistä (työjärjestyksen 54 artiklan 3 kohta):

Kohta 1.10

Muutetaan seuraavasti:

"ETSK katsoo, että useissa jäsenvaltioissa käyttöön otettu lainsäädäntö, jolla pyritään estämään hyvän kauppatavan vastaisia käytäntöjä, on osoitus siitä, että asioiden nykytilaa ei voida hyväksyä. Vaikka nämä lait eivät eri syistä ole tuottaneet tyydyttäviä tuloksia, olisi väärin sanoa, että mitään ei ole saavutettu. ~~Esimerkkejä onnistumisista ovat etujen jakautumista koskevan avoimuuden lisääntyminen~~ Hinnoittelun avoimuus sekä kaikkein räikeimpien kiristyskäytäntöjen lakkauttaminen ovat kuitenkin vielä kaukaisia tavoitteita."

Perustelu

Esitetään suullisesti.

Äänestystulos

Puolesta: 54
Vastaan: 63
Pidättyi äänestämästä: 27
